***Тетяна Пірус***

## БУБНІВСЬКА КЕРАМІКА У ФОНДОВИХ КОЛЕКЦІЯХ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

***Анотація**. У статті подано короткий опис бубнівської кераміки, яка зберігається у фондових колекціях Навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля та Музейно-просвітницького центру Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.*

***Ключові слова**: Бубнівка, кераміка, лабораторія, нематеріальна культурна спадщина, традиція, орнаментальний розпис.*

***Tetiana Pirus***

## BUBNIVKA CERAMICS IN THE COLLECTIONS OF THE MYKHAILO KOTSIUBYNSKY VINNYTSIA STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

***Abstract**. The article provides a brief description of Bubnivka ceramics, which are preserved in the collections in the holdings of the Educational and Research Laboratory of Podillia Etnology and the Museum and Educational Centre Vinniitsa Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.*

***Keywords**: Bubnivka, ceramics, laboratory, intangible cultural heritage, tradition, ornamental painting.*

Формування етнографічної колекції у Вінницькому державному педагогічному університеті розпочалось із створення Народознавчого центру у 1993 році. Згодом цей процес, який триває донині, було продовжено у навчально-науковій лабораторії з етнології Поділля. У 2005 р. відбулась реорганізація Народознавчого центру у Навчально-наукову лабораторію та підпорядкування її Інституту історії, етнології і права. Сьогодні лабораторія знаходиться у складі факультету історії і міжнародних відносин. У навчально виховному процесі систематично використовувались експонати із фондів Народознавчого центру, лише протягом 2001-2003 навчальних років їх було використано понад 3000 [5, с. 4]. У 2003 р. відбулось відкриття етнографічного музею Народознавчого центру, де експонувалось більше 350 унікальних пам'яток.

Із 2001 року Народознавчий центр розпочав експедиційне обстеження осередків народного мистецтва подолян [2, с. 231]. На червень 2006 року фондова колекція Навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля (далі – лабораторія) налічувала близько 2700 одиниць з основних груп збереження: тканини, кераміка, народний одяг, писанка, витинанка, вироби з дерева та металу, народне малярство, сучасне декоративно-прикладне мистецтво, килими, студентські роботи – малюнки на склі, витинанки, писанки, народна іграшка, вишивка тощо.

У 2012 році у зв'язку зі створенням Музейно-просвітницького центру Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (далі – музейно-просвітницький центр) більше 200 найкращих одиниць зберігання були передані із фондової колекції лабораторії до

музейно-просвітницького центру для створення Музею етнології Поділля та доповнення експозиції Музею Михайла Коцюбинського. У фондових колекціях лабораторії та музейно-просвітницького центру нині зберігаються етнографічні предмети, які розповідають про народну культуру українців Поділля.

Гончарство Східного Поділля було предметом дослідження засновника Народознавчого центру Лідії Мельничук (1955-2005). Під час багатьох етнографічних експедицій, які очолювала Лідія Мельничук, вона зустрічалась із народними майстрами основних гончарних осередків Східного Поділля: Бар, Бубнівка, Буша, Гущинці, Джурин, Майдан-Бобрик, Павлівка, Кам'яногірка, Крищинці, Копіївка, Мала Кириївка, Лісове, Пиріжне, Рахни-Лісові та інші [5, с. 9]. Декілька експедицій було проведено упродовж 1998-2001 рр. до відомого осередку у с. Бубнівка Гайсинського району. Про 10-денну експедицію до сіл Новоселівки та Бубнівки, яка відбулась у 2001 р., заступник декана факультету історії і міжнародних відносин з наукової роботи Жмуд Наталка Вікторівна розповіла так: «Очолила експедицію Лідія Семенівна Мельничук. Разом із студентами музично-педагогічного факультету ми зустрічались із майстрами Фросиною Міщенко, Тетяною Дмитренко, Тетяною Шпак. Розпитували про гончарні вироби місцевих жителів і записували їх розповіді. Запам'яталась особливо зустріч із Фросиною Міщенко – заслуженим майстром народної творчості, членом Національної спілки майстрів народного мистецтва України, племінницею славетних гончарів братів Герасименків» [1; 5, с. 10].

Згодом фондова колекція лабораторії поповнилась керамікою з основних форм глиняних виробів: горщики, гладущики, макітри, ринки і риночки, слоїки, баньки, близнята, друшляки, миски, кухлики, іграшки. Колекція кераміки формувалась також пошуками студентів, викладачів та співробітників університету. Усі пам'ятки пройшли наукову обробку та зберігаються сьогодні у фондах лабораторії та музейно-просвітницького центру.

Бубнівська кераміка посідає особливе місце серед гончарних виробів Поділля. Вона вирізняється неповторною орнаментикою, самобутністю, багатоманітністю форм художніх витворів народних майстрів і привертає до себе увагу багатьох дослідників упродовж тривалого часу. На думку Б.С. Бутника-Сіверського «… керамічний осередок с. Бубнівка своєю творчістю справедливо посідає третє місце серед найвизначніших шкіл художньої кераміки України, поступаючись лише перед Межигір'ям та Опішним» [3, с. 48].

Орнаментика бубнівського посуду відзначається яскравими особливостями. Рослинна орнаментація має свої основні характерні елементи: «вилоги», «сосонки», «косиці» і похідні від них назви. «Вилоги» – стилізована квітка, яка нагадує лотос. Саме вона посідає головне місце серед бубнівського орнаменту. «Сосонка» – часто служить серцевиною у «вилогах» і нагадує деревце. «Косиці» - третій улюблений елемент бубнівських майстрів. Похідними від цих основних елементів бубнівські майстри використовували «квітку», «різнокольоровий повнячок», «виноградне гроно», «індичий хвіст», «сливки» тощо [3, с. 51-52].

У фондових колекціях лабораторії та музейно-просвітницького центру зберігаються експонати із орнаментальним розписом бубнівської кераміки:

- Поставець на кутю (1947 р.) – КВ-683;
- Банька (1948 р.) – КВ-690;

- Баран (посудина для вина, 60-70 рр. ХХ ст. ) – КВ-685;
- Чарка – КВ-86;
- Кружка – КВ-695;
- Іграшки (автор – Фросина Міщенко) – КВ-866, 867, 868;
- Миски (автор – Тетяна Шпак) – КВ-718, 899, 2533, 2555;
- Миска (автор – Валентина Живко) – КВ-637);
- Миска – КВ-2556;
- Полумисок (автор Тетяна Шпак) – КВ-718;
- Друшляк – КВ-725;
- Друшляк (20-і роки ХХ ст.) – КВ-691;
- Миска (автор – Тетяни Дмитренко) – КВ-934, 2556;
- Іграшка (автор – Наталя Лавренюк) – КВ-4618;
- Іграшка «Пташечка» (автор Тетяна Дмитренко) – КВ-4236;
- Декоративна миска (автори Василь Рижий і Наталя Лавренюк) – КВ-3217.

Також експонатами із Бубнівки є підвазонники (КВ-4474–КВ-4478), фрагменти мисок (КВ-2609, 2610); підсвічники (КВ-687, 688, 689), композиція з горщиками (автор Дмитренко Тетяна, КВ-696), ваза для квітів (1945 р., КВ-684); банька ( 40-50 рр., КВ-682) тощо.

У 2019 р. елемент нематеріальної культурної спадщини (далі – НКС) «Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки» було включено до Вінницького обласного Переліку НКС, а згодом – до Національного Переліку НКС: «010 н.к.с. Традиція орнаментального розпису бубнівська кераміка». «Традиція орнаментального розпису бубнівська кераміка» має самобутні стилістичні особливості виконання орнаментальних елементів, композиційних побудов, творення образних мотивів. Це вирізняє бубнівську кераміку серед інших осередків подільського гончарства, надаючи їй особливих стилістичних рис [6]. Сьогодні традиції бубнівських гончарів продовжують народні майстри Тетяна Шпак, Василь Рижий та Наталія Лавренюк.

Тетяна Шпак – знаменита майстриня гончарної справи з села Бубнівки, заслужений майстер народної творчості України, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Майстриня дотримується традицій бубнівської школи, яку перейняла від Фросини Міщенко. Гончарний круг, пластичність глини, рослинні та геометричні орнаменти притаманні виробам Тетяни Шпак. Її миски, тарелі, глечики, куманці, іграшки-свищики вражають довершеністю та оригінальністю. З 1998 року Тетяна Шпак очолює музей-садибу братів Герасименків у Новоселівці Гайсинського району Вінницької області. Роботи майстрині знаходяться в музеях України, а також в приватних колекціях Німеччини, Туреччини, Чехії [4, с. 110].

Подружжя Василь Рижий і Наталія Лавренюк продовжують традиції бубнівської майстрині Фросини Іванівни Міщенко. Багаторічна співпраця із Фросиною Міщенко була для них особливо плідною. Нині вони викладають у Тульчинському коледжі культури у відділенні декоративно-прикладного мистецтва. Унікальні миски, глечики, тарелі, іграшки за мотивами бубнівських майстрів авторства Василя Рижого і Наталії Лавренюк відомі в Україні та за її межами. Їх роботи знаходяться в приватних колекціях Німеччини, Польщі, Туреччини, Італії, Канади, Угорщини, Чехії [4, с. 80].

Отже, сьогодні Навчально-наукова лабораторія з етнології Поділля та Музейно- просвітницький центр ВДПУ ім. М. Коцюбинського зберігають у своїх фондах зразки бубнівської кераміки, яка занесена до Національного Переліку елементів нематеріальної культурної спадщини. Для дослідників та народних майстрів гончарної справи є можливим вільний доступ до унікальних експонатів з метою їх ретельного огляду, фотофіксації та детального вивчення. А відвідувачі завжди можуть побачити бубнівську кераміку у музейно-просвітницькому центрі та на тематичних виставках.

**ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА**


1. Запис автора 19 жовтня 2026 р. від Жмуд Наталки Вікторівни, 1976 р.н., жительки м. Вінниці.
2. Мельничук Л. Етнографія подільського гончарства: сучасний стан дослідження. *Народна культура Поділля в контексті національного виховання*. Зб. наук. праць. Вінниця, 2004. С. 231.
3. Мельничук Л., Мельничук І., Вдовцов М. Бубнівська кераміка. Вінниця, «Вінниця», 1999. 81 с.
4. Народні майстри Вінниччини: довідник. / Упорядники Т.О. Цвігун, М.В. Діденко. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. 124 с.
5. Народознавчий центр Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Путівник. Вінниця: ВАТ «Віноблдрукарня», 2003. 15 с.
6. Національна історична бібліотека України. Випуск 10. Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки. 23.06.2023. [Електронний документ]. Режим доступу: https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/672/

## ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

**Абушов Сеймур Аловсат-Огли** – здобувач вищої освіти ступеня магістр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Адамський Віктор Романович –** кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

**Андрощук Олександр Володимирович –** кандидат історичних наук, старший науковий співробітник сектору новітньої історії та політики Інституту історії України НАН України.

**Барташук Ілля Олегович** – здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Васильєв Валерій Юрійович** – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник відділу спеціальних галузей історичної науки та електронних інформаційних ресурсів Інституту історії України НАН України.

**Вихованчук Дарія Юріївна** – здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Войнаровський Анатолій Володимирович** – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Волощук Володимир Володимирович –** здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Гальчак Сергій Дмитрович** – доктор історичних наук, професор кафедри журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, голова Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, Заслужений працівник культури України.

**Гандзюк Віталій Олександрович** – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, декан факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха.

**Герасимчук Сергій Борисович** – здобувач ступеня освіти доктора філософії на кафедрі всесвітньої історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Гордієнко Олена Іванівна –** доктор філософії, завідувачка відокремленого підрозділу «Музей Мужніх» Вінницького обласного краєзнавчого музею.

**Гудзевич Анатолій Васильович –** доктор географічних наук, професор кафедри географії та туризму Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Гула Сергій Анатолійович –** кандидат історичних наук, заступник директора Музею Вінниці з наукової роботи.

**Даниленко Віктор Михайлович** – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу історії України другої половини XX ст. Інституту історії України НАН України.

**Даниленко Олександр Вікторович** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії зарубіжної україністики історичного факультету КНУ ім. Тараса Шевченка.

**Дацюк Вікторія Романівна –** здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Дзюбенко Ніка Олександрівна –** здобувачка вищої освіти ступеня магістр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Дісяк Павло Олексійович –** краєзнавець.

**Дровозюк Степан Іванович –** доктор історичних наук, професор, в.о. ректора комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти».

**Жмуд Наталка Вікторівна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Завальнюк Костянтин Вікторович** – кандидат історичних наук, архівіст І категорії відділу інформації Державного архіву Вінницької області.

**Зелінський Руслан Мар'янович** – начальник відділу Літинської селищної ради Вінницької області.

**Зінько Юрій Анатолійович** – кандидат історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Івасько Максим Романович –** здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Калитко Сергій Леонідович** – кандидат історичних наук, доцент, старший науковий редактор Редакції книги «Реабілітовані історією. Вінницька область», член НСКУ.

**Кароєва Тетяна Робертівна** – доктор історичних наук, професор кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Колесник Вікторія Василівна** – старший науковий співробітник Музею Вінниці.

**Коломієць Карина Сергіївна –** здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр курсу факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Коляструк Ольга Анатоліївна –** доктор історичних наук, професор кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Комарніцька** Людмила Миколаївна – кандидат філологічних наук, вчений секретар НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут».

**Комарніцький Олександр Борисович –** доктор історичних наук, професор, академік НАНВО України, завідувач кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

**Кондаурова Ангеліна Денисівна**– здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Кравець Анастасія Григорівна** – здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Кравченко Олександр Олегович** – здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Кравченко Павло Миколайович** – кандидат історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, заслужений працівник освіти України.

**Кравчук Олександр Миколайович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Кривий Валерій Іванович** – член Національної спілки краєзнавців України.

**Криворучко Олександр Іванович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Кузьмінець Наталія Петрівна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Курбанов Владислав Олександрович** – здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Лазаренко Володимир Іванович** – завідувач відділу українознавства комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти».

**Лисий Анатолій Кононович** – кандидат історичних наук, доцент, Почесний краєзнавець України.

**Мазурик Валерій Вадимович** – науковий співробітник відділу науково-освітньої, виставкової та рекламної роботи Вінницького обласного краєзнавчого музею.

**Маліновська Анна Сергіївна** – здобувачка ступеня освіти доктора філософії на кафедрі історії України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Марков Андрій Миколайович** – здобувач вищої освіти ступеня магістр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Мельничук Олег Анатолійович** – доктор історичних наук, професор, декан факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Мурашова Ольга Петрівна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Неприцький Олександр Анатолійович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Олійник Артем Русланович** – здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Пархоменко Єгор Романович** – здобувач вищої освіти ступеня магістр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Пігович Ілля Богданович** – здобувач ступеня освіти доктора філософії на кафедрі історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

**Пірус Тетяна Петрівна** – завідувачка навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Погуляєв Олександр Ігорович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Пустова Анастасія Олегівна** – здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Рекрут Валерій Пилипович** – секретар-референт Національної спілки краєзнавців України, кандидат історичних наук, Почесний краєзнавець України.

**Репінський Тарас Павлович –** лаборант І категорії в Трипільській археологічній експедиції ІА НАНУ.

**Романець Людмила Миколаївна –** кандидат історичних наук, викладач відокремленого структурного підрозділу «Вінницькиий фаховий коледж НУХТ».

**Романюк Іван Миронович** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Севастьянова Софія Володимирівна** – здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Семенко Лариса Іванівна** – завідувачка науково-дослідницького відділу новітньої історії Вінницького обласного краєзнавчого музею.

**Серветник Василь Григорович** – краєзнавець, спеціаліст вищої категорії.

**Стадник Олена Олексіївна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Тімченко Ігор Олександрович** – здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Трембіцький Анатолій Михайлович** – доктор історичних наук, головний науковий співробітник відділу новітньої історії Поділля Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАНУ при Кам'янець-Подільському національному університеті ім. Івана Огієнка.

**Трофімова Яна В'ячеславівна** – здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Тучинський Віталій Анатолійович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Хлапонін Дмитро Борисович** – здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Ціпковська Анастасія Євгенівна** – здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Черняк Василь Васильович** – вчитель історії «Білянської гімназії Чернівецької селищної ради».

**Ямковий Артем Вікторович –** здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.